

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMIYLA İLGİLİ YENİ ÇALIŞMALAR

Prof. Dr. Cahit KAVCAR*

1. Giriş

Bugün ülkemizde tam bir dil kirlenmesi, dil yozlaşması sorunu yaşıyoruz. Türkçe sevgisi, dil duygusu, Türkçe bilinci ve duyarlılığı bakımından önemli sorunlar var. Genel bir özensizlik var dilimize karşı. Yabancı sözcük düşkünlüğü, yabancı dil hayranlığı başını almış gidiyor. Konuşmada ve yazıda araya bir yabancı sözcük sokuşturulursa kültürlü olunacağı, kültürlü görüneceği gibi çok sığ bir değer yargısı oluştu. Yabancı dil öğretimi ile yabancı dille öğretim birbirine karıştırılıyor. Çok gerekli olan yabancı dil öğretimi için, sanki başka hiç çare yokmuş gibi yabancı dille öğretim tuzağına düşülüyor. Türkçenin bilim dili olmadığı ve olamayacağı öne sürülüyor. Türkçe sözcük ve terim üretimi çok yetersiz. Nitelikli öğretmen yetiştirme konusunda önemli sıkıntılar, sorunlar var.

Her kesimde ve her öğretim kademesinde okuma, okuduğunu anlama, sözlü ve yazılı anlatım yetersizlikleri var. Dilimizin, dünyanın en matematiksel ve mantık yüklü dillerinden biri olan Türkçemizin doğru ve düzgün kullanılması konusunda çeşitli yakınmalara dert yanmalara tanık oluyoruz. Gençlerimizin doğru dürüst dilekçe yazamadığı söyleniyor. Sonuç olarak, okullarımızda Türkçe eğitimi yetersiz kalıyor.

2. Yeni Bir Çalışma

İşte bu olumsuz gidişe çözüm bulmak, çare bulmak kaygısı ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı hareketi geçti. Bu arada 2547 sayılı Kanununun 38. maddesi uyarınca bizlerden de danışman olarak yardım, katkı istendi: Prof. Dr. Cahit Kavcar, Doç. Dr. Sedat Sever. Ankara Üniversitesi gerekli izni verdi ve çalışmalar başladı. Türk Dili ve Edebiyatı Komisyonu ile Türkçe Komisyonu kuruldu.

* Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fak.

Komisyonlar 1999 yılı haziran ayından bu yana, zaman zaman da bir araya gelerek, çalışmalarını yoğun bir biçimde sürdürdü ve tamamladı. Bizim komisyonda sürekli olarak edebiyat öğretmenleri Semra Harut, edebiyat öğretmeni Nuray Özçelik, program geliştirme uzmanı Hatice Demirbaş çalıştı ve danışman olarak ben vardım.

Biz Türk Dili ve Edebiyatı Komisyonu olarak önce mevcut programı inceledik, öğretmenlerle görüştük ve göze çarpan aksaklıkları belirledik. Bu belirlemeyi kendi kendimize yapmadık, masa başında yapmadık. Çünkü iyi biliyoruz ki, ülkemizde çok önemli kararların bir çoğu ilgililerle hiç görüşmeden masa başında alınır ve bu kararlar uygulama şansı bulamaz.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığında uzman olarak çalışan Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleriyle, Ankara'daki çeşitli liselerde bu dersleri okutmakta olan öğretmenlerle çeşitli toplantılar yaptık. Kendilerini bilgilendirdik, görüş alışverişinde bulunduk, tepkilerini aldık.

Milli Eğitim Bakanlığınca bu alanda yapılan çalışmaları gözden geçirdik. Konuyla ilgili çeşitli bilimsel araştırmaları inceledik. Üniversitelerin ilgili bölümleri ile iletişim kurduk. Sonuçta, yürürlükteki programın aksayan yanlarını belirledik.

2.1. Mevcut Programın Aksaklıkları

- ◆ Türk Dili ve Edebiyatı dersi programı 1991-1992 Öğretim Yılında uygulanan Ders Geçme ve Kredili Sisteme göre dört dönem için hazırlanmıştır. Bu program daha sonra 1995-1996 Öğretim Yılında uygulamaya konan ve hâlen uygulanmakta olan Sınıf Geçme Sistemine göre düzenlenmiştir. Yapılan yeni düzenleme, programı konular bakımından çok yoğunlaştırmış ve ders saati yetersiz kalmıştır.
- ◆ Bu derse ayrılan ders saati, programda yer alan konular için yeterli görülmemektedir. Konuların çokluğu ve ders saatinin yeterli olmaması, öğretmenin konuları yetiştirmesini ve etkili öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.
- ◆ Programda yer alan konularda fazla tekrarların yer aldığı görülmüştür.
- ◆ Edebiyat, Türk Dili, Kompozisyon konularının Türk Dili ve Edebiyatı dersi adı altında toplanması, bu konuların her biri için ayrılan sürelerle uyulmaması gibi bir sakıncayı ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle programın tam olarak amacına ulaşmadığı söylenebilir.

- ◆ Edebiyat konuları; öğrencilerin ilgi, beklenti ve gereksinimlerini karşılayamamaktadır.
- ◆ Programın dili ağırdır; bu durum hazırlanan ders kitaplarına ve öğrenciye de yansımaktadır. Bu nedenle program, dil açısından da öğrenci düzeyine uygun değildir.
- ◆ Çağdaş eğitim anlayışına göre konuların yakından uzağa ilkesine uygun olarak düzenlenmesi gerekir. Günümüz edebiyatından yeterli örnek verilmemiş olması, edebiyat derslerine Cumhuriyet dönemi eserleriyle başlanılmaması öğrenmeyi zorlaştırmakta, verimi düşürmekte ve öğrencinin ilgisini çekmemektedir.
- ◆ Kompozisyon konuları öğrencinin gereksinimlerini karşılayacak nitelikte değildir.
- ◆ Dil konularında tekrarlar ve yanlışlıklar yer almaktadır.

2.2. Temel Yenilikler

Belirlenen aksaklıkları gidermeye ve daha etkili bir Türkçe-edebiyat öğretimine yönelik olarak mevcut programda köklü değişiklikler, çok önemli yenilikler yapıldı. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- ◆ Programı yalınlaştırma. Mevcut program; öğrenci, öğretmen ve ders kitabı yazarı açısından çok yüklüydü.
- ◆ Bilgiden çok beceriye önem verme. Kuramsal bilgiden, ezberden, bilgi yüklemekten kaçınılması, öğrenmeyi kolaylaştırma. Çünkü bilgi yığılma ile anlatım ve edebiyat olmaz. Metin odaklı eğitim ilkesi esas alındı.
- ◆ Daha işlevsel olma. Yoğun uygulamalarla öğrenciyi gerçek hayata daha donanımlı hazırlama amaçlandı.
- ◆ Dil duygusu ve Türkçe sevgisi kazandırma. Öğrenciye anadili duygusu, Türkçe bilinci, sözlü ve yazılı anlatım becerisi, okuma sevgisi ve estetik duygu kazandırmaya çalışıldı.
- ◆ Çağdaş eğitimde temel ilkelerden biri yakından uzağa, kolaydan zora, somuttan soyuta, basitten karmaşığa doğru bir yöntem izlenmektedir. Bu nedenle, öğrencinin önce Cumhuriyet dönemi metinleriyle karşılaşması, eski dönemlere daha sonra yer verilmesi yoluna gidildi.
- ◆ Bilindiği gibi Türk Dili ve Edebiyatı programı üç daldan, üç disiplinden oluşuyor: Dilbilgisi, kompozisyon, edebiyat. Bugüne kadarki uygulamalar ve bugünkü sorunlar göz önüne

alınarak, bu ders ikiye bölündü. Dilbilgisi ve kompozisyon konuları “Türk Dili ve Anlatım” adı altında ayrı ve yeni bir ders olarak alınmış ve program buna göre yeniden düzenlenmiştir. Edebiyat konuları da “Edebiyat” adı altında ayrı bir ders olarak alındı. Çünkü mevcut haliyle tam verim alınmıyor, üç konu alanı arasında denge kurulamıyor, uygulama öğretmene göre değişiyor.

- ◆ Edebiyat dersi haftada üç saat olarak, Türk Dili ve Anlatım dersi haftada 2 saat olarak düzenlenmiştir.
- ◆ Cumhuriyet dönemi ve çağdaş edebiyat örneklerine öncelik ve ağırlık verildi.
- ◆ Öğrenciye okuma sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırma amaçlandı.
- ◆ Yeni programda çok köklü değişikliklerden ve çok önemli yeniliklerden biri de şudur:

Öğrenciye sunulacak metinlerde zenginliği ve güncelliği sağlamak, okulu kültürel çevrenin ve günün gerisinde bırakmamak için şair ve yazar adlarına yer verilmemiştir. Ama bu konuda başıboşluğa meydan vermemek, düzen ve disiplini elden bırakmamak için temel ilkeler ve ölçütler oluşturuldu. Yani dizginler Bakanlığın elinde olacaktır.

Türk Dili ve Edebiyatı 1957 programında 67, 1976 programında 84, 1992 programında 152 şair ve yazar adı yer alıyor. Neye göre o sayı? Neden bir fazla veya bir eksik değil? Bir ölçüt var mı? Çok ünlü bir sanatçı yetişirse, adı yok diye hiç anılmayacak mı? İşte bunlardan dolayı, okulu günün ve kültürel çevrenin gerisinde bırakmamak, güncellik ve zenginlik amaçlandı.

- ◆ Divan şiiri incelenirken aruz ölçüsüyle ilgili sadece genel bilgi (ses değerleri, açık hece, kapalı hece) verilir. Aruz uygulaması yapılmaz. Programda bu yaklaşım benimsendi.
- ◆ Belirtilen derslerle ilgili programlar hem üç yıllık liseye göre, hem de 12 yıllık zorunlu eğitimle öngörülen dört yıllık liseye göre hazırlandı.
- ◆ Halen yürürlükte bulunan Türk Dili ve Edebiyatı programının sıkıcı bir tekrarı olmaktan ve öğrenciyi derse karşı soğutmaktan öteye geçmeyen seçmeli dersler var: Edebi Metinler, Edebiyat Tarihi, Edebi Sanatlar, Dilbilim gibi. Bunların bir kısmı kaldırılmış, bir kısmı ise yeniden düzenlenmiştir.

2.3. Seçilecek Metinlerle İlgili Temel İlke ve Ölçütler

- ◆ Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne saygı ve bağlılık ilkesi esas alınır.
- ◆ Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
- ◆ Çağdaş, bilimsel ve lâik dünya görüşüne, Atatürk ilkelerine ve devrimlerine ters düşecek hiçbir ifadeye yer verilmemelidir.
- ◆ Evrensel değerlere ve erdemlere uygun özellikler taşımalıdır.
- ◆ Seçilecek metinler dil, anlatım ve içerik bakımından örnek özellikler taşımalı; öğrenciyi olumsuz etkileyecek cinsellik, kaba kuvvet, şiddet, işkence, erdemsizlik, karamsarlık gibi öğeler içermemelidir.
- ◆ Öğrencilerin okuma, anlama, anlatma, yorumlama becerilerini geliştirmelidir.
- ◆ Öğrencinin sosyal, kültürel ve ruhsal gelişimine katkıda bulunacak, bugüne kadar kazandığı deneyimleri geliştirecek nitelikte olmalıdır.
- ◆ Öğrencilerin ilgi ve düzeylerine uygun olmalı; okuma sevgisi ve alışkanlığı ile estetik duyarlılık kazandıracak nitelik taşımalıdır.
- ◆ Türkçenin özelliklerini ve güzelliklerini yansıtan, dil duyarlılığı kazandıran nitelikte olmalıdır.
- ◆ Döneminin veya türünün özelliklerini en iyi yansıtan nitelikte olmalıdır.
- ◆ İlgili dönemi veya türü en iyi temsil eden sanatçılardan seçilmelidir.
- ◆ Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde anlatım düzgün olmalı ve metinler, temsil ettiği ülke edebiyatının seçkin yapıtlarından alınmalıdır.
- ◆ Dil ve içeriği açısından öğrenci düzeyine uygun olmalıdır.
- ◆ Türün, dönemin ve sanatçıların seçkin yapıtlarından alınan metinler, dersin genel ve özel amaçlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.

- ◆ İşlenecek ders saatine uygun uzunlukta olmalı, uzun bir metinden alınacak bölümlerde özetlemeler arasında konu bütünlüğü sağlanmalıdır.
- ◆ Çeşitlilik ve zenginlik sağlamak için değişik yazar ve şairlerden alınacak metinlere yer verilir. Aynı şair veya yazardan bir sınıfta en çok üç metin alınabilir.

2.4. Derslerde Öngörülen Başlıca Etkinlikler

Dil ve edebiyat eğitiminde esas olan yapmadır, yaratmadır. Stok bilgiler yüklemek yerine, çeşitli etkinliklerle öğrenciyi yaratıcılığa yöneltmek, ona beceriler kazandırmak hedef alındı. Dersleri itici değil, çekici hale getirmek için oyunla eğitim, oyun biçiminde öğretim ilkesi gözetildi. Yeni programlarla öngörülen başlıca etkinlikler şöyle sıralanabilir:

2.4.1. Edebiyat Dersinde Yapılacak Etkinlikler

- ◆ Sınıfta işlenen metinlerin (öykü, roman, tiyatro) tamamının okunması sağlanarak sınıf ortamında değerlendirilmesi.
- ◆ Öğrencilerin okudukları kitapları sınıfta tanıtması.
- ◆ Her öğrenciye ilgi ve yeteneğine göre şiir, roman, öykü okutturulması.
- ◆ Okunan piyes, senaryo, fıkra vb. yazıların dramatize edilmesi.
- ◆ Başı veya sonu eksik bırakılan bir öykünün tamamlanması.
- ◆ Öykü öğeleri (yer, zaman, olay, kişi) verilerek öykü yazdırılması.
- ◆ Verilen sözcüklerle öykü oluşturulması.
- ◆ Öğrencilerin ilgi duydukları bir konuda yaptıkları araştırmaların sınıfta sunulması.
- ◆ İşlenen konuyla ilgili şair, yazar, sanatçı, tanınmış kişilerin sınıfa davet edilerek söyleşi yapılması.
- ◆ Okulda edebî değeri olan toplantı, konferans, yarışma vb. düzenlenerek bu etkinliklere öğrencilerin katılımının sağlanması.
- ◆ Öğrencilerin hazırladıkları çalışmalarla duvar ve okul gazeteleri çıkarılması.
- ◆ Şiir defteri tutturulması.

- ◆ İlgi duyulan edebî kişiliklerle ilgili gazete, dergi, kitap, kaset vb. ürünlerin araştırılması ve sınıf ortamında sunulması.
- ◆ Edebiyatın müzikle desteklenmesini sağlamak amacıyla, incelenen şiirlerden bestelenmiş olanların öğrencilere dinletilmesi.
- ◆ Çevre olanakları ölçüsünde ulaşılabilecek, konuyla ilgili müzeler, kitap fuarları vb. yerlere gezi düzenlenmesi.
- ◆ Tiyatro, sinema, sergi, sanat programlarının olanaklar ölçüsünde izlenmesi ve değerlendirilmesi.

2.4.2. Dil ve Anlatım Dersinde Yapılacak Etkinlikler

- ◆ Başı ve sonu eksik bırakılan bir öykünün tamamlanması.
- ◆ Dinletilen müzik ve okunan şiirin öğrencide uyandırdığı duyguların sözlü ve yazılı anlatılması.
- ◆ İletişim araçlarındaki (TV, radyo, gazete, dergi vb.) dil yanlışlarının buldurulması, sınıfta tartışılıp değerlendirilmesi.
- ◆ İzlenen bir filmin, oyunun veya televizyon programının sınıfta anlatılması, eleştirilmesi.
- ◆ Bir yazının, kompozisyonun 3-5 kişilik gruplar halinde yazdırılması.
- ◆ Öğrencilerin okuduğu yazılardan dosya oluşturulması, dosyaların değiştirilmesi ve okunması.
- ◆ Öykü, fıkra vb. yazıların senaryo biçimine çevrilmesi ve sınıf ortamında dramatize edilmesi.
- ◆ Bir konunun, bir olayın, bir filmin hareketlerle anlatılması.
- ◆ Doğru ve düzgün vurgulama, tonlama ve durak örneği olması bakımından şiir ezberlettirilmesi ve zaman zaman topluluk karşısında okutulması.
- ◆ Öğrencilere, yazılarında ve sınav kâğıtlarındaki yanlışların gösterilmesi, öğrencilerin kendi yanlışlarını görmesi ve doğruyu öğrenmesi.
- ◆ Öğrencilerden, önemli buldukları konuşma konusu istenmesi, bir araya toplanan konu fişlerinin değişik zamanlarda kura ile çekilmesi ve birer, üçer... dakika konuşma yapmalarının sağlanması.

3. Sonuç

Halen Talim ve Terbiye Kurulu gündeminde bulunan taslak programla yapılmak istenenler kısaca şöyle özetlenebilir:

- Öğrencilerin özellikle yazılı ve sözlü anlatım becerilerini geliştirmek, dilimizi doğru ve düzgün kullanmalarını sağlamak, onlarda bir dil duygusu, anadili duyarlılığı, Türkçe sevgisi ve bilinci oluşturmak amacıyla Türk Dili ve Edebiyatı dersi, “Türk Dili ve Anlatım”, “Edebiyat” adı altında iki ayrı ders olarak düzenlenmiştir.
- Öğrenciye sunulacak metinlerde zenginliği ve güncelliği sağlamak, okulu kültürel çevrenin ve günün gerisinde bırakmamak için yazar ve şair adlarına yer verilmemiştir.
- Program kuru ve ezber bilgilerden olabildiğince arındırılmış, beceri kazandırmaya önem verilmiştir.
- Konuların işlenişinde Cumhuriyet dönemi ve günümüz Türk edebiyatı örneklerine öncelik ve ağırlık verilmiştir.
- Öğrencinin sanata ve estetik duyarlılığa, okumaya ilgisini arttırmak amacıyla her sınıfın Edebiyat dersi kitabında “Çağdaş Türk Edebiyatı Örnekleri” bölümüne yer verilmiştir.
- Türk Dili ve Anlatım dersinde doğru ve düzgün anlatım becerisi ve alışkanlığı kazandırmak amacıyla her sınıfta yazım kuralları ve noktalama işaretlerine yönelik yazma ve uygulama çalışmalarına ağırlık verilmiştir.

Son olarak, Bakanlıkça kabul edildiği takdirde bu programların verimli ve başarılı olması için, kitap inceleme komisyonlarının çok iyi seçilmesi ve programları uygulayacak olan öğretmenlerin çok iyi yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamak büyük önem taşımaktadır.